

- Official website of the European Union. European Commission. https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/SBS_ENV_DOM_R2/default/map?lang=en&category=sbs.sbs_ind_co.sbs_env
- Oliinyk, Y., Kucheriava, M., and Zinchenko, A. "Impact of Regulatory Requirements on Entities Non-Financial Reporting: The Case of Ukraine". *5th International Scientific Conference - EMAN 2021 – Economics and Management: How to Cope With Disrupted Times*. March 2021. 39-54. DOI: <https://doi.org/10.31410/eman.s.p.2021.39>
- Prytula, M. Yu. "Porivnialnyi analiz ekonomichnykh form realizatsii ekolohichnoi skladovoi sotsialnykh zvitiv korporatsii" [A Comparative Analysis of the Economic Forms of Implementation of the Environmental Pillar of Social Reporting by Corporations]. *Biznes Inform*. no. 11 (2016): 139-143. https://www.business-inform.net/export_pdf/business-inform-2016-11_0-pages-139_143.pdf
- "Reitynh krain z korysnykh kopalyn" [Ranking of Countries for Mineral Resources]. *Danika-Biola: suchasni tekhnolohii u silskomu hospodarstvi*. <https://danika-biola.com.ua/rejting-kraïn-z-korisnix-kopalin/>
- Ranangen, H., and Zobel, Th. "Revisiting the 'how' of corporate social responsibility in extractive industries and

- forestry". *Journal of Cleaner Production*, vol. 84 (2014): 299-312. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.jclepro.2014.02.020>
- "TOP-200 naibilshykh kompanii Ukrainy za sumoiu splaty podatkovykh platezhiv za 2020 rik" [ENGLISH_UA TOP-200 Largest Companies of Ukraine by the Amount of Tax Payments for 2020]. *Reitynh. Biznes v ofitsiynkhy tsyfrakh*. April 16, 2021. <https://rating.zone/top-200-najbilshykh-kompanij-ukrainy-za-sumoiu-splaty-podatkovykh-platezhiv-za-2020-rik/>
- Tost, M. et al. "The state of environmental sustainability considerations in mining". *Journal of Cleaner Production*, vol. 182 (2018): 969-977. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.jclepro.2018.02.051>
- "Vysnovok antykoruptsiinoi ekspertyzy proiektu Kodeksu Ukrainy pro nadra" [The Conclusion of the Anti-corruption Examination of the Draft Code of Ukraine on Subsoil]. <https://nazk.gov.ua/uk/documents/vysnovok-antikoruptsiynoyi-ekspertyzy-proyektu-kodeksu-ukrayiny-pro-nadra/>
- World Mining Data 2022*. Vienna: Federal Ministry of Agriculture, Regions and Tourism, 2022.

УДК 338.46:330.34

JEL: Q20; Q23

DOI: <https://doi.org/10.32983/2222-4459-2023-2-114-122>

ЕКОЛОГО-ЕКОНОМІЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РЕКРЕАЦІЙНОГО ЛІСОКОРИСТУВАННЯ В УМОВАХ ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ: ПЕРЕДУМОВИ, ЦІЛІ ТА ВИМОГИ ВОЄННОГО ЧАСУ

©2023 ГЮЛТЕКІН О. О.

УДК 338.46:330.34

JEL: Q20; Q23

Гюлтекін О. О. Еколого-економічне забезпечення рекреаційного лісокористування в умовах децентралізації: передумови, цілі та вимоги воєнного часу

Встановлено, що фактор наявності великої кількості постраждалих громадян України внаслідок російської агресії потребує введення додаткових потужностей у рекреаційну індустрію для забезпечення їх оздоровлення, зокрема психологічної реабілітації. Виявлено, що, виходячи з наявного природно-рекреаційного потенціалу лісових біогеоценозів, значні резерви щодо розбудови інфраструктури рекреаційної діяльності має лісове господарство України. Обґрунтовано, що у зв'язку з вагомим впливом процесів рекреаційної діяльності в лісових біогеоценозах на екологічну стійкість лісових екосистем доцільним є розроблення системи еколого-економічного забезпечення рекреаційного лісокористування з урахуванням вимог воєнного часу та наслідків поглиблення децентралізації влади та реформи місцевого самоврядування. Встановлено, що сучасна система еколого-економічного забезпечення рекреаційного лісокористування має базуватися на врахуванні інформаційно-цифрових, еколого-ресурсних та інституціональних чинників, зумовлених корпоратизацією лісового сектора національної економіки; цифровою трансформацією системи контролю за господарським освоєнням лісоресурсного потенціалу; імплементацією базових положень міжнародних природоохоронних конвенцій у вітчизняну практику лісгосподарювання. Доведено, що ефективна система еколого-економічного забезпечення рекреаційного лісокористування в умовах воєнного часу може бути сформована в результаті досягнення основних, допоміжних і забезпечувальних цілей формування набору рекреаційно-туристичних продуктів на основі освоєння рекреаційної цінності лісових біогеоценозів. Встановлено, що в спектрі основних цілей еколого-економічного забезпечення рекреаційного лісокористування вагомим значення набуває унормування туристичного потоку з урахуванням максимально допустимого рекреаційного навантаження на лісові біогеоценози для упередження проявів рекреаційної дигресії. Обґрунтовано, що розбудова інфраструктури рекреаційного лісокористування та розширення спектра надання рекреаційних послуг постійними лісокористувачами дадуть змогу забезпечити ефективнішу комерціалізацію природно-заповідних об'єктів, які перебувають у користуванні суб'єктів лісгосподарського підприємництва, що дасть можливість підвищити рівень капіталізації лісового господарства в різних природнокліматичних зонах. **Ключові слова:** еколого-економічне забезпечення, рекреаційне лісокористування, децентралізація, лісові біогеоценози, комерціалізація, екосистемні послуги.

Рис.: 1. Бібл.: 10.

Гюлтекін Оксана Олександрівна – аспірантка кафедри земельного кадастру, Національний університет біоресурсів і природокористування України (вул. Героїв Оборони, 15, Київ, 03041, Україна)

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-2440-2392>

Gultekin O. O. Ecological and Economic Provision of Recreational Forest Use in the Context of Decentralization: The Prerequisites, Goals, and Requirements of Wartime

It is defined that the factor of the presence of a large number of injured citizens of Ukraine as a result of Russian aggression requires the introduction of additional capacities in the recreational industry to ensure their recovery, in particular by means of psychological rehabilitation. It is revealed that, based on the existing natural and recreational potential of forest biogeocenoses, forestry of Ukraine has significant reserves for the development of recreational infrastructure. It is substantiated that due to the significant impact of recreational activities in forest biogeocenoses on the ecological sustainability of forest ecosystems, it is expedient to develop a system of ecological and economic provision for recreational forest management, taking into account the requirements of wartime and the consequences of deepening decentralization of power and local self-government reform. It is determined that a modern system of ecological and economic provision for recreational forest use should be based on taking into account information and digital, environmental-resource and institutional factors caused by corporatization of the forest sector of the national economy; digital transformation of the system of control over the economic development of forest resources potential; implementation of the basic provisions of international environmental conventions in the domestic practice of forestry. It is proved that an effective system of ecological and economic provision for recreational forest use in wartime conditions can be formed as a result of achieving the main, auxiliary and interim goals of forming a set of recreational and tourism products based on the development of the recreational value of forest biogeocenoses. It is found that in the spectrum of the main goals of ecological and economic provision for recreational forest management, the normalization of the tourist flow is of great importance, taking into account the maximum permissible recreational load on forest biogeocenoses to prevent manifestations of recreational digression. It is substantiated that the development of the infrastructure of recreational forest management and the expansion of the range of recreational services by permanent forest users will make it possible to ensure more efficient commercialization of protected objects that are in the use of forestry entities, thus allowing to increase the level of capitalization of forestry in different natural climatic zones.

Keywords: ecological and economic provision, recreational forest management, decentralization, forest biogeocenoses, commercialization, ecosystem services.

Fig.: 1. **Bibl.:** 10.

Gultekin Oksana O. – Postgraduate Student of the Department of Land Cadastre, National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine (15 Heroiv Oborony Str., Kyiv, 03041, Ukraine)

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-2440-2392>

Рекреаційне лісокористування під час воєнного стану та поглиблення децентралізації влади за умови спорудження мережі об'єктів лісової рекреаційної інфраструктури виступає ефективною формою монетизації екосистемних послуг лісового господарства, що дасть змогу підвищити результативність господарського освоєння рекреаційного потенціалу лісових біогеоценозів та суттєво зменшити кількість депресивних постійних лісокористувачів, оскільки активізує їх ділову активність, зокрема в регіонах, де площі експлуатаційних лісів є незначними.

У комунальних лісах, які відзначаються високим рівнем рекреаційної придатності, необхідно за рахунок місцевих бюджетів, зокрема місцевих фондів охорони навколишнього природного середовища, здійснювати екологічні та природно-ресурсні поліпшення, а також споруджувати мережу об'єктів лісової рекреаційної інфраструктури, що позитивним чином вплине на стан довкілля, а також сприятиме структурним зрушенням у регіональному господарському комплексі. Крім цього, рекреаційне лісокористування є ефективним способом популяризації серед населення значення збереження та раціонального використання лісів, а також залучення громадськості до процесу відтворення та охорони лісоресурсного потенціалу. Це особливо важливо за умов воєнного стану, коли виникає гостра необхідність у відпочинку та психологічній реабілітації громадян, постраждалих від російської агресії.

Результативне цілепокладання розвитку рекреаційного лісокористування буде можливим за умови ідентифікації наявних передумов удосконалення

методів, способів та форм господарського освоєння природно-рекреаційного потенціалу лісів.

Метою статті є розроблення авторського концепту програмного цілепокладання розвитку рекреаційного лісокористування на основі врахування вимог воєнного часу та ідентифікації передумов господарського освоєння природно-рекреаційного потенціалу лісових біогеоценозів.

Останніми роками у працях вітчизняних вчених актуалізувалася проблематика розбудови інфраструктури рекреаційного лісокористування у зв'язку з необхідністю використання вигод поглиблення децентралізації в неіндустріальних регіонах. Вагомий вплив на авторські підходи стосовно програмування розвитку рекреаційної індустрії в лісовому господарстві справили вимоги воєнного часу, оскільки необхідність оздоровлення, зокрема психологічної реабілітації, громадян, постраждалих внаслідок російської агресії, вимагає введення додаткових потужностей у рекреаційно-туристичний комплекс. Виходячи з природно-рекреаційного потенціалу лісів та високого рівня ефективності функціонування більшості постійних лісокористувачів, значні резерви щодо введення додаткових потужностей містяться в площині розвитку індустрії рекреаційного лісокористування на базі лісових господарств.

Імплементація передового іноземного досвіду здійснення лісогосподарського та лісоохоронного підприємництва вимагає розроблення сучасних механізмів комерціалізації використання лісових територій. Серед можливих шляхів розвитку лісових терито-

рій пріоритетним напрямом О. Коморна виокремлює збільшення повної економічної цінності лісових ресурсів, яка буде враховувати не тільки цінність продажу лісових ресурсів, а й цінність лісів як основного джерела розвитку рекреаційної діяльності у країні [4, с. 37]. Врахування думки О. Коморної якраз і дає можливість забезпечувати підвищений рівень прибутковості ведення лісового господарства за рахунок активізації рекреаційного лісокористування навіть за низької частки стиглих і перестійних деревостанів, коли існують об'єктивні обмеження щодо нарощення обсягів виробництва продукції лісового господарства за рахунок традиційних лісгосподарських заходів.

Існують різноманітні підходи стосовно необхідності формування природно-рекреаційного потенціалу для розширеного відтворення лісової рекреаційної індустрії. О. Матуз і В. Мендерецький наголошують, що з позиції рекреаційного лісокористування важливими параметрами є лісистість, вікова структура лісів, їх породний склад, наявність грибів, ягід, фітонцидність, естетичність, доступність, присутність елементів рекреаційного благоустрою [6, с. 182]. Погоджуючись з таким підходом, варто зазначити, що саме розбудова інфраструктури рекреаційного лісокористування дає можливість результативно залучати в господарський обіг навіть ті ділянки лісового фонду, де домінують молодняки та середньовікові насадження, що забезпечує диверсифікацію виробничо-господарської діяльності постійних лісокористувачів.

О. Боцула розглядає лісову рекреацію як форму освоєння та відтворення потенціалу лісового господарства та передумову його екологічно збалансованого розвитку [1, с. 108]. Такий підхід заслуговує на увагу, оскільки лісова рекреація (рекреаційне лісокористування) дає можливість отримувати вигоди без вилучення матеріально-речової субстанції деревної та недеревної сировини і базується на освоєнні несиловинних корисностей лісу. Тобто рекреаційне лісокористування дасть змогу забезпечувати критично необхідний рівень рентабельності виробничо-господарської діяльності постійних лісокористувачів навіть за умови обмеженої площі експлуатаційних лісів та відсутності рубок головного користування.

Водночас варто також враховувати і те, що розбудова інфраструктури рекреаційного лісокористування виконує вагомий природоохоронну функцію. На переконання Ю. Болоховця, зони відпочинку є дієвим профілактичним заходом охорони лісу від пожеж. Таким чином, можна організувати перебування людей у конкретних місцях, які відмежовані від лісових масивів мінеральними смугами та облаштовані місцями для розпалювання вогню [10]. З огляду на сказане особливо важливого значення набуває планування розбудови мережі об'єктів лісової рекреаційної інфраструктури з урахуванням всього спектра вимог до збереження та примноження лісо-

вого біорізноманіття. Така мережа має формуватися на основі відмежування місць відпочинку від лісових масивів мінеральними смугами, щоб звести до мінімуму ймовірність виникнення лісових пожеж внаслідок антропогенного впливу на лісові біогеоценози. Також розбудова мережі об'єктів рекреаційної інфраструктури зменшить потребу місцевих жителів у неорганізованому відпочинку та на порядок знизить кількість вогнищ.

На думку вчених Волинського національного університету ім. Лесі Українки, в умовах активізації рекреаційного лісокористування варто також більше уваги звернути на збільшення кількості та поліпшення благоустрою існуючих рекреаційних пунктів досліджуваної території. При цьому система заходів з оптимізації рекреаційного лісокористування має враховувати не тільки створення сприятливіших умов для відпочинку в лісі, а й забезпечення екологічної стійкості лісових насаджень [8, с. 147]. Тобто навіть великий природно-рекреаційний потенціал лісів без належного інфраструктурного облаштування не сформує достатній для результативного використання й отримання прибуткових надходжень портфель рекреаційно-туристичних послуг. Водночас розбудова мережі об'єктів лісової рекреаційної інфраструктури, котра і визначає рівень рекреаційного навантаження на лісові біогеоценози, має враховувати комплекс природоохоронних обмежень щодо рекреаційної освоєності екосистемних послуг лісів.

Рекреаційне лісокористування передбачає залучення до господарського обігу великої кількості сировинних складових лісоресурсного потенціалу та корисних властивостей лісу, тому потребує вдосконалення інституціонального середовища користування лісоресурсними та лісгосподарськими активами, а також розбудови об'єктів лісової рекреаційної інфраструктури.

Трансформація інституційної архітекτονіки лісгосподарювання шляхом корпоратизації лісового сектора національної економіки (створення Державного підприємства «Ліси України») дала можливість підвищити рівень концентрації фінансових ресурсів та централізувати управлінські функції, що також створює додаткові можливості для використання екосистемних послуг лісів для потреб рекреаційної індустрії. Доцільність активізації рекреаційного лісокористування впливає також з того, що ліси України виконують переважно захисні, рекреаційно-оздоровчі, природоохоронні функції, а значна частина лісів на півдні та сході України не належать до експлуатаційних.

Додатковий ареал розширення масштабів рекреаційного лісокористування сформувався внаслідок спрощення процедури переведення самозаліснених земель у категорію лісових земель [2], котрі потребують здійснення комплексу рубок, пов'язаних з веденням лісового господарства, а також розбудови

об'єктів рекреаційної інфраструктури. Водночас необхідність збереження цілісності лісових ландшафтів вимагає ефективного регуляторного впливу на рівень рекреаційного навантаження на ділянки лісового фонду, щоб уникнути проявів виснажливого лісокористування. З огляду на це інституціональне середовище рекреаційного лісокористування має охоплювати комплекс правил і норм, які формуватимуть систему еколого-економічного забезпечення рекреаційного освоєння складових лісоресурсного потенціалу, щоб отримання економічних вигод не йшло всупереч вимогам екологобезпечного лісокористування.

Базовою основою формування інституційно-програмних засад еколого-економічного забезпечення рекреаційного лісокористування є схвалення Державної стратегії управління лісами України до 2035 року [9], де у зв'язку з необхідністю забезпечення балансу між екологічними, економічними та соціальними функціями ведення лісового господарства, поліпшення санітарного стану лісів, підвищення відвідуваності лісів громадянами для рекреаційних цілей, зростання рівня розвитку рекреаційної та екоосвітньої інфраструктури в лісах та місцях масового відпочинку населення розроблено стратегічні цілі розвитку індустрії рекреаційного лісокористування через:

- ✦ розвиток екологічного туризму, рекреаційне використання лісів;
- ✦ підвищення якості та доступності інформації про ліси та лісове господарство;
- ✦ впровадження інформаційних технологій у систему управління лісами та підвищення прозорості даних стосовно лісів та лісового господарства;
- ✦ налагодження системи моніторингу та здійснення національної інвентаризації лісів.

Виходячи з проведених теоретичних узагальнень встановлено, що формування інституціонально-програмних засад еколого-економічного забезпечення рекреаційного лісокористування має враховувати інформаційно-цифрові, еколого-ресурсні та інституціональні передумови (рис. 1). Інформаційно-цифрові передумови слід враховувати з огляду на те, що перспективи розбудови інфраструктури рекреаційного лісокористування знаходяться у прямій залежності від рівня обізнаності підприємницького середовища стосовно наявності лісових біогеоценозів, котрі можуть виступати просторовим базисом здійснення рекреаційної діяльності, тобто використання різноманітних корисностей лісів у рекреаційних цілях. Створення Державного підприємства «Ліси України» дало можливість централізовано визначати пріоритети рекреаційного освоєння лісів, у тому числі на основі залучення приватного капіталу.

Філії ДП «Ліси України» мають у постійному користуванні значні площі лісів, де ще тривалий пе-

ріод не будуть здійснюватися рубки головного користування, тобто не буде забезпечуватися належний рівень капіталізації. При цьому наявні на цих територіях лісові біогеоценози вже продукують комплекс екосистемних послуг, котрі можуть бути використані для потреб рекреаційної індустрії. Тому розбудова рекреаційної індустрії розглядається як дієвий метод капіталізації лісового господарства навіть за умови низької частки стиглих і перестійних насаджень.

Профільні відділи ДП «Ліси України», що регулюють процеси освоєння екосистемних послуг, якраз і повинні формувати інформаційно-цифрові передумови для підвищення рівня привабливості лісових біогеоценозів окремих територій для суб'єктів приватного підприємництва, які спеціалізуються на рекреаційній діяльності та через відповідні інституціональні форми взаємодії зможуть разом із постійними лісокористувачами здійснювати розбудову та використання об'єктів лісової рекреаційної інфраструктури. З огляду на це профільний відділ ДП «Ліси України» має забезпечити розміщення важливої інформації про ліси у відкритому доступі, зокрема щодо придатності лісових земель для використання в рекреаційних цілях.

Перші етапи цифровізації ведення лісового господарства та системи контролю за лісопродуктовими ланцюгами засвідчили високу ефективність впровадження інформаційних технологій у систему управління лісами. Створення бази даних про рекреаційну цінність лісів, про можливість використання лісових біогеоценозів окремих територій у рекреаційних цілях, про об'єкти природно-заповідного фонду, які перебувають у користуванні суб'єктів лісогосподарського підприємництва і на яких можливе здійснення рекреаційної діяльності, дасть змогу адекватно представити потенційним інвесторам наявний рекреаційний потенціал лісів, котрі перебувають у державній власності.

Значні площі природно-заповідних територій, які перебувають у користуванні постійних лісокористувачів і потребують великих фінансових витрат, можуть приносити лісовим господарствам додаткові прибутки через налагодження в них рекреаційної діяльності. Згідно зі статтею 9 Закону України «Про природно-заповідний фонд України» [3] території та об'єкти природно-заповідного фонду можуть використовуватися в оздоровчих та інших рекреаційних цілях при дотриманні вимог природоохоронного законодавства. Більше того, інституціоналізація національних природних парків здійснюється в тому числі і для створення умов для організованого туризму, відпочинку та інших видів рекреаційної діяльності в природних умовах з додержанням режиму охорони заповідних природних комплексів та об'єктів.

Згідно з Наказом Міністерства захисту довкілля та природних ресурсів України «Про затверджен-

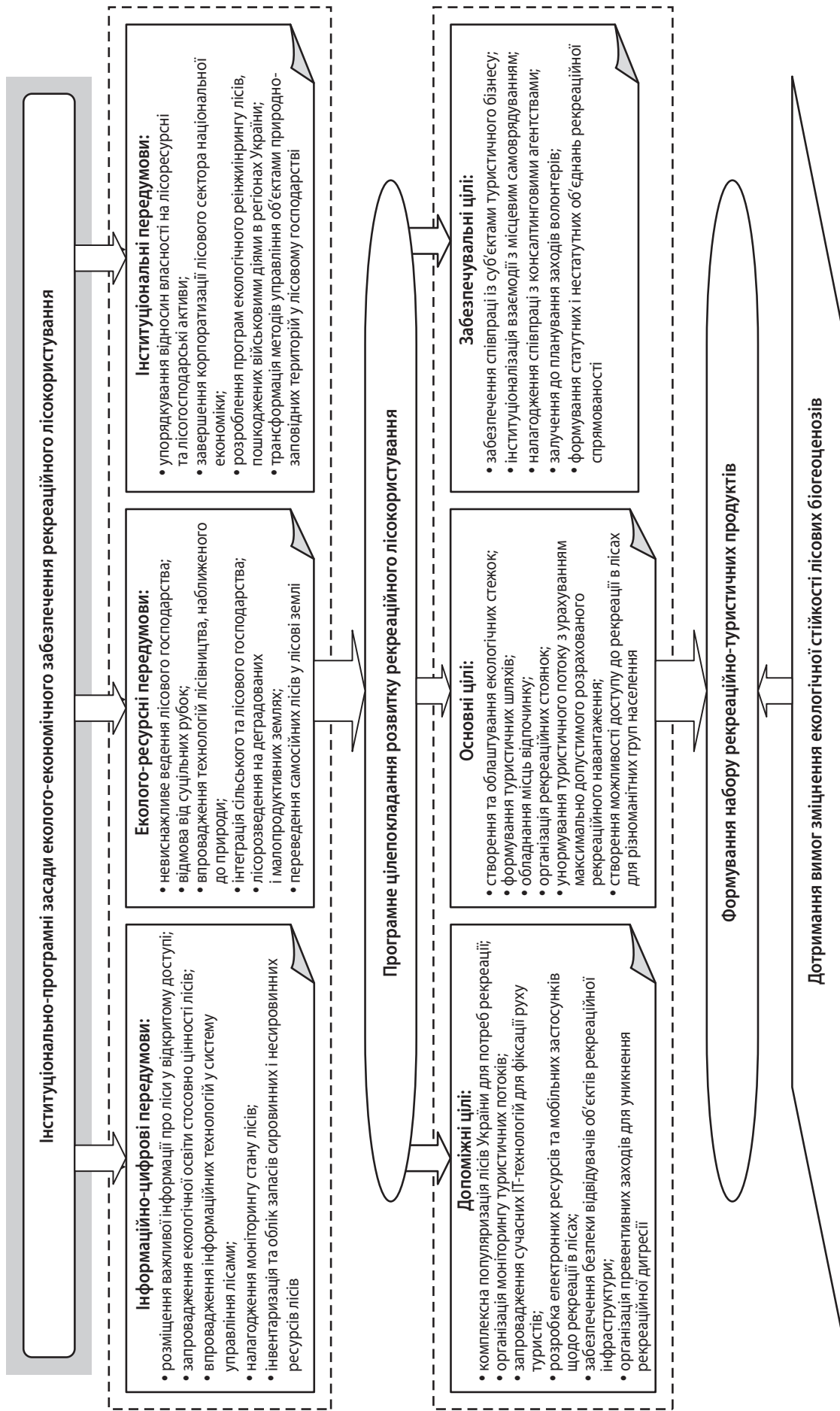

Рис. 1. Цілепокладання еколого-економічного забезпечення рекреаційного лісокористування в умовах зовнішньої та внутрішньої ризикогенності

Джерело: авторська розробка.

ня Положення про рекреаційну діяльність у межах територій та об'єктів природно-заповідного фонду України» [7] на території природно-заповідного фонду дозволяється здійснювати активний, пасивний і творчий відпочинок. Ключові моменти Положення про рекреаційну діяльність у межах територій та об'єктів природно-заповідного фонду України мають стати інституціональною основою для розроблення аналогічного положення стосовно всіх територій, де реалізується діяльність, пов'язана з рекреаційним лісокористуванням.

Для упередження проявів нераціонального лісокористування, зокрема при здійсненні рекреаційної діяльності, профільний відділ при програмуванні заходів стосовно рекреаційного освоєння лісоресурсного потенціалу має вести перманентний моніторинг стану лісів, а також проводити інвентаризацію та облік запасів сировинних і несировинних ресурсів лісу в контексті їх можливого використання в рекреаційних цілях. Вагомою інформаційною передумовою формування системи еколого-економічного забезпечення рекреаційного лісокористування виступає запровадження екологічної освіти стосовно цінності лісів. У даному напрямі вже є позитивні напрацювання, зокрема створено мережу шкільних лісництв, яка дає можливість формувати сучасний екологічно орієнтований світогляд української молоді стосовно користування лісовими біогеоценозами.

Вагомою передумовою формування системи еколого-економічного забезпечення рекреаційного лісокористування є врахування екологічних і ресурсних аспектів лісогосподарської та лісовідтворювальної діяльності. Нарощення рекреаційного потенціалу лісів напряму залежить від масштабів невиснажливого ведення лісового господарства на основі імплементації передових іноземних практик, які дозволяють поряд із заготівлею ліквідної деревини забезпечувати розширене відтворення флористичної та фауністичної складових лісового біорізноманіття, зокрема підвищувати рівень поглинання та утримання вуглецю, забезпечувати адаптацію лісових біогеоценозів до кліматичних змін, зберігати та відтворювати генетичне різноманіття лісів, прискорювати процеси лісорозведення для підвищення рівня лісистості території України.

Дуже важливого значення набуває також відмова від суцільних рубок, що забезпечить ефективніший приріст сировинної та несировинної складових лісоресурсного потенціалу та підвищить його придатність для використання в рекреаційних цілях. У багатьох регіонах України з метою нарощення ресурсної основи рекреаційного лісокористування доцільно запроваджувати технології наближеного до природи лісівництва, що дасть змогу зберегти унікальні лісові ландшафти та примножити лісове біорізноманіття. Колосальні резерви щодо нарощення

рекреаційного потенціалу лісів містяться в інтеграції лісового та сільського господарства, яка дасть змогу поєднати рекреаційну цінність агроландшафтів та лісоландшафтів, що уможливить диверсифікацію надання рекреаційних послуг.

У спектрі інституціональних передумов еколого-економічного забезпечення рекреаційного лісокористування ключова роль належить упорядкуванню відносин власності на лісоресурсні та лісогосподарські активи, яке має забезпечити створення приватного сектора в лісоволодінні на основі переведення в категорію лісових земель самосійних лісів, формування дієвого інструментарію управління лісами комунальної власності, розроблення механізму передачі прав користування самозалісненими сільськогосподарськими землями. Для повноцінної реалізації пріоритетів еколого-економічного забезпечення рекреаційного лісокористування важливе значення також має завершення корпоратизації лісового сектора, тобто визначення чітких параметрів розподілу повноважень між центральним апаратом та філіями ДП «Ліси України», зокрема в частині передачі лісоресурсних і лісогосподарських активів для потреб розвитку рекреаційно-туристичної індустрії, ідентифікації центрів відповідальності за дотриманням індикаторів допустимого рекреаційного навантаження на лісові біогеоценози, інституціоналізації відповідного переліку форм державно-приватного партнерства, які можуть укладатися державним підприємством з приватними партнерами з метою рекреаційного освоєння лісових масивів.

Ключовою інституціональною передумовою становлення сектора рекреаційного лісокористування виступає розроблення центральним апаратом і виконання філіями ДП «Ліси України» програм екологічного реінжинірингу лісів, пошкоджених у результаті військових дій у різних регіонах України, передусім у тих, які були тимчасово окуповані російськими агресорами. Програма екологічного реінжинірингу має охоплювати комплекс лісовпорядкувальних, лісогосподарських, агролісомеліоративних, лісоохоронних, лісопатологічних і лісотехнічних заходів, щоб забезпечити прийнятний рівень стійкості лісових біогеоценозів, у тому числі для подальшого їх використання в рекреаційних цілях.

Перераховані інформаційно-цифрові, еколого-ресурсні та інституціональні передумови мають бути враховані при розробленні інституціонально-програмних засад еколого-економічного забезпечення рекреаційного лісокористування, зокрема детермінувати цілі рекреаційного освоєння лісових біогеоценозів. Враховуючи ускладнений характер рекреаційного лісокористування, основні цілі його активізації мають бути доповнені допоміжними та забезпечувальними цілями, щоб усунути ймовірність деградації лісових біогеоценозів та досягти економічних і соціальних

пріоритетів. У контексті формування сучасної системи еколого-економічного забезпечення рекреаційного лісокористування до основних цілей розвитку лісової рекреаційної інфраструктури необхідно віднести створення та облаштування екологічних стежок, формування туристичних шляхів, обладнання місць відпочинку, організацію рекреаційних стоянок.

Досягнення перерахованих цілей потребує зведення комплексу будівель та споруд, що водночас сприятиме активізації діяльності приватних деревообробних структур і суб'єктів будівельної індустрії, а це, своєю чергою, позитивним чином відобразиться на динаміці місцевої зайнятості та структурних зрушеннях місцевої економіки. Також реалізація вказаних цілей дасть змогу підвищити рівень привабливості облаштованих рекреаційних ділянок для туристів та диверсифікувати виробничо-господарську діяльність філій ДП «Ліси України». Філії, у віковій структурі лісового фонду котрих домінують середньовікові насадження та молодняки, через розбудову мережі об'єктів рекреаційної інфраструктури зможуть компенсувати дефіцит стиглих деревостанів і забезпечать прийнятний рівень капіталізації виробничо-господарської діяльності в цілому.

Багатофункціональна спрямованість процесу рекреаційного лісокористування та необхідність збереження стійкості лісових біогеоценозів, які виступають ареалом здійснення рекреаційної діяльності, вимагають реалізації комплексу допоміжних цілей. Сьогодні наявний рекреаційний потенціал лісів не використовується у зв'язку з тим, що бізнес не має достовірної інформації про рекреаційну цінність складових лісового біорізноманіття та екосистемних послуг, які продукуються лісовими біогеоценозами. З огляду на це профільний відділ ДП «Ліси України» має сформувати інструментарій комплексної популяризації лісів України для потреб рекреації. Комплексна популяризація має охоплювати інформацію про площі лісових земель, які є придатними для рекреаційної експлуатації; про рекреаційну цінність сировинної та несировинної складових лісоресурсного потенціалу; про доступність лісоресурсних благ для використання в рекреаційній індустрії; про вплив лісової рекреації на стійкість лісових біогеоценозів та стан навколишнього природного середовища.

З огляду на комплексний характер системи еколого-економічного забезпечення рекреаційного лісокористування та доцільність поєднання різноманітних ресурсів для створення рекреаційно-туристичних продуктів під час воєнного стану критично необхідною є реалізація поряд із основними та допоміжними цілями розвитку об'єктів лісової рекреаційної інфраструктури певного набору забезпечувальних цілей. Першочергового значення в спектрі досягнення названих цілей є забезпечення співпраці філій ДП «Ліси України» із суб'єктами туристичного бізнесу,

які спеціалізуються на туристично-оздоровчій діяльності та виконують комплекс комунікаційних, маркетингових та інших заходів задля максимізації залучення рекреантів відповідно до уподобань останніх.

Взаємодія із суб'єктами туристичного бізнесу дасть змогу постійним лісокористувачам освоїти технологію підвищення привабливості об'єктів лісової рекреаційної інфраструктури для певних сегментів споживачів туристичних продуктів. Передусім, філії ДП «Ліси України» мають створити умови для відпочинку та психологічної реабілітації громадян, які постраждали внаслідок воєнних дій. Співпраця постійних лісокористувачів із суб'єктами туристичного бізнесу може здійснюватися як на статутній, так і на нестатутній основі. Створення на базі постійних лісокористувачів та суб'єктів туристичного бізнесу рекреаційних кластерів дасть змогу створити умови для перехресної взаємодії в частині еквівалентного розподілу клієнтської бази.

Інноваційним ядром таких кластерів мають виступати постійні лісокористувачі, в користуванні яких перебувають об'єкти лісової рекреаційної інфраструктури. Організаційна форма кластера також дасть можливість досягти такої забезпечувальної цілі, як налагодження взаємодії з органами місцевого самоврядування. Найбільші перспективи введення додаткових об'єктів лісової рекреаційної інфраструктури пов'язуються з передачею місцевим самоврядуванням постійним лісокористувачам самозаліснених сільськогосподарських угідь, де існують сприятливі природно-ресурсні передумови для налагодження туристично-рекреаційної діяльності. Тобто резерви збільшення масштабів рекреаційного охоплення лісових біогеоценозів залежать від площі самозаліснених сільськогосподарських земель, які будуть переведені в категорію лісових земель. Водночас розширення клієнтської бази рекреантів створить додатковий попит на продукцію постійних лісокористувачів, зокрема на продукти побічного лісокористування та консервні вироби.

Адаптація постійних лісокористувачів до вимог висококонкурентного ринку туристично-рекреаційних продуктів потребує взаємодії з консалтинговими агентствами, які допоможуть сформувати дорожню карту налагодження туристично-рекреаційних ланцюгів на основі використання складових лісоресурсного потенціалу. Необхідність максимізації кількості постраждалих від воєнних дій громадян, які оздоровляться та пройдуть психологічну реабілітацію на основі використання об'єктів лісової рекреаційної інфраструктури, потребує налагодження взаємодії з представниками волонтерського руху.

При програмному цілепокладанні розвитку рекреаційного лісокористування необхідно враховувати факт того, що рекреація – це складний ланцюг, до якого дотичні чимало вигодонабувачів. Рекреація – це

інвестиція, економічний ефект від якої рахується шляхом віднімання можливих збитків від лісових пожеж і шляхом множення соціального ефекту для громад. Для неіндустріальних регіонів, де значні площі – це заповідні території, на яких обмежена господарська діяльність, рекреація, екологічний туризм, мисливство як його різновид мають бути в пріоритеті. Сьогодні визріла необхідність ребрендингу форм рекреаційного лісокористування, оскільки в останні роки було сформовано розгалужену мережу інфраструктурних рекреаційних об'єктів [5]. Такий ребрендинг стане можливим за умови розбудови мережі об'єктів рекреаційної інфраструктури на основі використання сучасних технологій, яка дасть змогу задовольняти широкий спектр запитів рекреантів. Суть ребрендингу полягає у трансформації любительського ведення рекреаційної діяльності в сучасну індустрію рекреаційного лісокористування, яка базуватиметься на використанні перевірених передовою світовою практикою прийомів надання туристично-рекреаційних послуг.

ВИСНОВКИ

Рекреаційне лісокористування виступає ефективною формою використання ресурсів лісових біогеоценозів у господарському обігу, тому і забезпечує комерціалізацію екосистемних послуг лісів і тим самим дозволяє підвищувати рівень капіталізації ведення лісового господарства навіть за наявності численних екологічних обмежень. Більше того, рекреаційне лісокористування забезпечує отримання численних вигод як для постійних лісокористувачів, у користуванні яких перебуває природно-рекреаційний потенціал лісів, так і для суб'єктів підприємницької діяльності, які перебувають у статутній і нестатутній взаємодії із суб'єктами лісогосподарського підприємництва. Виходячи з портфеля рекреаційно-туристичних послуг, який продукується природно-рекреаційним потенціалом за допомогою мережі об'єктів рекреаційної інфраструктури, великий кумулятивний ефект отримують як місцеві мешканці, так і туристи з різних регіонів України.

Програмне цілепокладання розвитку рекреаційного лісокористування має передбачати досягнення трьох груп цілей (основних, допоміжних і забезпечувальних), щоб поряд із розбудовою об'єктів рекреаційної інфраструктури розширювати ареал здійснення рекреаційної діяльності на основі користування лісовими біогеоценозами та формувати бази даних про переваги екологічного туризму, мисливства та рибальства над іншими видами туристично-рекреаційної діяльності. Саме синхронне досягнення трьох груп перерахованих цілей дозволить сформувати диверсифікований набір рекреаційно-туристичних продуктів, що кардинальним чином змінить туристичний ландшафт багатолісних регіонів, передусім Карпатського та Поліського. Водночас створення всього спектра рекреа-

ційно-туристичних продуктів на основі використання складових лісових біогеоценозів має детермінуватися необхідністю дотримання вимог зміцнення екологічної стійкості лісових біогеоценозів. ■

БІБЛІОГРАФІЯ

1. Боцула О. Стратегічні напрями розвитку еколого-економічного управління лісовим господарством. *Економіка природокористування і сталій розвиток*. 2018. № 3–4. С. 107–114.
2. Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо збереження лісів» від 20.06.2022 р. № 2321-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2321-20#Text>
3. Закон України «Про природно-заповідний фонд України» від 16.06.1992 р. № 2456-XII (редакція від 08.08.2021 р.). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2456-12#Text>
4. Коморна О. М. Теоретико-методичні підходи до оцінювання екосистемних послуг у лісовому господарстві. *Науковий вісник НЛТУ України. Серія економічна*. 2016. Вип. 26.6. С. 32–39. URL: https://nv.nltu.edu.ua/Archive/2016/26_6/7.pdf
5. Лісівники з усіх регіонів України зібралися на Волині // Волинські новини. 18.08.2022. URL: <https://www.volynnews.com/news/all/lisivnyky-z-usikh-rehioniv-ukrayiny-zibralsia-na-volyni/>
6. Матуз О., Мендерецький В. Лісокористування Хмельницької області: проблеми, підходи до оптимізації. *Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка*. Серія «Географія». 2019. № 2. С. 178–185. DOI: <https://doi.org/10.25128/2519-4577.19.3.22>
7. Наказ Міністерства захисту довкілля та природних ресурсів України «Про затвердження Положення про рекреаційну діяльність у межах територій та об'єктів природно-заповідного фонду України» від 12 вересня 2022 р. № 1043/38379. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1043-22#Text>
8. Павловська Т. С., Білецький Ю. В., Рудик О. В., Самолюк І. В. Рекреаційно-оздоровчі ліси ДП «Любомльське ЛГ». *Географія та туризм*. 2019. Вип. 49. С. 137–148. DOI: <https://doi.org/10.17721/2308-135X.2019.49.137-148>
9. Розпорядження Кабінету Міністрів України «Про схвалення Державної стратегії управління лісами України до 2035 року» від 29 грудня 2021 р. № 1777-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1777-2021-p#Text>
10. Юрій Болоховець: Рекреаційні можливості наших лісів потрібно використовувати! // 0412. Сайт міста Житомира. URL: <https://www.0412.ua/news/3088784/urij-bolohovec-rekreacijni-mozlivostinasih-lisiv-potribno-vikoristovuvati>

Науковий керівник – Голян В. А., доктор економічних наук, професор, провідний науковий співробітник Відокремленого підрозділу Національного університету біоресурсів і природокористування України «Боярська лісова дослідна станція» (м. Боярка)

REFERENCES

- Botsula, O. "Stratehichni napriamy rozvytku ekolooho-ekonomichnoho upravlinnia lisovym hospodarstvom" [Strategic Directions for Development of Ecological and Economic Governance by Forest Agriculture]. *Ekonomika pryrodokorystuvannia i stalyyi rozvytok*, no. 3-4 (2018): 107-114.
- Komorna, O. M. "Teoretyko-metodychni pidkhody do otsiniuvannia ekosystemnykh posluh u lisovomu hospodarstvi" [Theoretical and Methodical Principles of Assessment of Ecosystem Services in Forestry Management]. *Naukovyi visnyk NLTU Ukrainy. Seriya ekonomichna*, iss. 26.6 (2016): 32-39. https://nv.nltu.edu.ua/Archive/2016/26_6/7.pdf
- [Legal Act of Ukraine] (1992). <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2456-12#Text>
- [Legal Act of Ukraine] (2021). <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1777-2021-p#Text>
- [Legal Act of Ukraine] (2022). <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2321-20#Text>
- [Legal Act of Ukraine] (2022). <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1043-22#Text>
- "Lisivnyky z usikh rehioniv Ukrainy zibralsia na Volyni" [Foresters from All Regions of Ukraine Gathered in Volyn]. *Volynski novyny*. August 18, 2022. <https://www.volynnews.com/news/all/lisivnyky-z-usikh-rehioniv-ukrayiny-zibralsia-na-volyni/>
- Matuz, O., and Menderetskyi, V. "Lisokorystuvannia Khmelnytskoi oblasti: problemy, pidkhody do optymizatsii" [Forest Use of the Khmelnytsk Region: Problems, Approaches to Optimization]. *Naukovi zapysky [Ternopilskoho natsionalnoho pedahohichnoho universytetu imeni Volodymyra Hnatiuka. Seriya «Heohrafiia»*, no. 2 (2019): 178-185.
DOI: <https://doi.org/10.25128/2519-4577.19.3.22>
- Pavlovska, T. S. et al. "Rekreatsiino-ozdorovchi lisy DP «Lubomlske LH»" [Recreational and Health Improving Forests of the SE «Luboml FE»]. *Heohrafiia ta turyzm*, no. 49 (2019): 137-148.
DOI: <https://doi.org/10.17721/2308-135X.2019.49.137-148>
- "Yurii Bolokhovets: Rekreatsiini mozhyvosti nashykh lisiv potribno vykorystovuvaty!" [Yuriy Bolokhovets: Recreational Opportunities of Our Forests Must Be Used!]. 0412. *Sait mista Zhytomyra*. <https://www.0412.ua/news/3088784/urij-bolohovec-rekreacijni-mozlivosti-nasih-lisiv-potribno-vikoristovuvati>